

BEYAZ PERDEDEKİ KRİSTAL
YALNIZLIK
-İnanç-

*Necati Sümer,
Maarif Mektepleri Yayınları, 2019,
s.148.*

Yakup ÖZKAN*

Sanat, din ve felsefe, insanın, kendi potansiyelini veya kendi gerçekliğini gerçek bir şekilde veya en iyi şekilde oluşturabildiği alanlardır. Buna göre insan, insanlığını gerçekleştirmedi bu alanlara ilişkin kazanımlara ihtiyaç

* Dr. Arş. Gör., Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Felsefesi Ana Bilim Dalı,
ozkanyakup@windowslive.com, Orchid. Org: 0000-0002-7396-2396.

duyar. Her üç alan da birbiri ile etkileşime girer. Bunlardan din, her iki alan ile de belirgin bir biçimde ilişkili olur. Günümüz açısından baktığımızda daha belirgin olarak din ve sanat arasında gerçekleşen ilişkiyi görebiliriz. Din, kendisini sinema, roman, şiir, resim, müzik vs. alanlarda gösterir ve onlar ile iç içe olur. Din veya inanç, sanat aracılığı ile kendisini daha güçlü ve daha somut bir biçimde sunar. Aşağıda tanıtımına yer vereceğimiz eser, din ile sinema, roman ve hikâye sanatları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmadır.

Tanıtımımıza konu olan bir giriş, dört bölüm ve bir sonuçtan oluşan bu çalışma, inancın veya dinin dört sinema filminde niçin ve nasıl bir biçimde konu edildiğinin bir incelemesini yapar. Söz konusu üç film Hristiyanlık açısından, bir film ise Hristiyanlık ve İslâm açısından çözümlenmiştir. Giriş kısmında “Kalbi Yorgun Dünya İçin Yeni Bir Şiir Sinema” başlığı altında sinema ve din kavramları arasındaki ilişki, Batı ile Doğu sineması arasındaki ayrım ve dinin sinema sanatında nasıl işlendiği ele alınmıştır. Birinci bölümde “Bergman’ın Kış Işığı ya da Tanrı’nın Uzaklığının Resmi” başlığı altında önemli bir yönetmen olan Bergman tarafından inancın sinemada nasıl işlendiği problem edinilmiştir. İkinci bölümde “Dreyer ve Dostoyevski’nin Çılgılığı Mucizeye Hasret Hristiyanlık” başlığı altında biri görsel diğeri yazınsal iki değişik sanat eseri arasında karşılaştırma yapılmıştır. Üçüncü bölümde “Ölüme Kafa Tutanlar Antonius Block ve Deli Dumrul” başlığı altında *inanç*, biri sinemaya, diğeri edebiyata ait olan iki eser arasında karşılaştırma yapılarak ele alınmıştır. Dördüncü bölümde ise “Aynadaki Hristiyan Günahları Se7en Film” başlığı altında Hristiyanlıkta önemli bir problem olan yedi ölümcül günah meselesi söz konusu edilmiştir. Bu genel ifadelerimizden sonra girişin ve bölümlerin içeriğine ilişkin görece olarak daha ayrıntılı bir özete geçebiliriz.

Giriş yalnızca “Kalbi Yorgun Dünya İçin Yeni Bir Şiir Sinema” adlı başlığı içerir. Burada Sümer ilk olarak sinemanın betimini ve kitap ile karşılaştırılmasını söz konusu eder. Ona göre sinema, büyülü bir sanat dalı olarak görsel ve işitsel bir harmonidir. Başka bir deyişle sinema, tarihin her aşamasında yaşayan insanların hayatlarının her aşamasını kendi kuralları ve tekniği içerisinde ekrana yansıtan bir sanattır. Sinemanın görsel ve işitsel

unsurlar ile insanı tensel ve tinsel olarak canlı kıldığını belirten yazara göre olumlu açıdan sinema, insana hem kendi gerçekliği hem de hayat ile savaşıma/hesaplaşma azmi ve iradesi kazandırır. Böylece sinema, insanı uzun ve meşakkatli bir yola çıkarır ve onu hayatın bütün olasılıklarıyla yüzleştirir. Sümer'e göre sinema, okumayı/kitabı tamamlayan ve hayal gücünü zenginleştiren bir sanattır. Yazar, **girişte** ikinci olarak sinema ve inanç arasındaki ilişkiyi ele alır. Buna göre inanç, günümüzde sinemanın önemli temalarından biridir. İncanın perdeye yansımaları doğal bir durumdur. Çünkü Sümer'e göre din/inanç, insanın bir anlam arayışıdır ve insan hayatını şekillendiren bir gerçekliktir. Topluların hayat biçimlerinin bir parçası olan dini, sinema aracılığıyla kendi kitlelerine veya başka kitlelere ulaştırma uğraşında olduğunu belirten yazara göre yaklaşık iki milyar müntesibiyle dünyanın birçok yerinde varlık gösteren Hristiyanlık, etkin bir araç olarak sinema yoluyla kitlelere ulaştırılan bir inanç sistemidir. Bu durum, Yahudilik ve diğer inanç sistemleri için de geçerlidir. Ama aynı hâl, İslâm için söz konusu değildir. Sümer'e göre birçok şey dolayısıyla Müslümanların sinema aracılığıyla dinlerini yaymada etkisiz kaldıkları su götürmez bir gerçektir.

Birinci bölümün başlığı, “Bergman’ın Kış Işığı Ya da Tanrı’nın Uzaklığının Resmi” şeklindedir. Bu ana başlığın altında bu bölümle ilgili kısa bir girişe yer verilir, ardından ilk alt başlık olarak “Deus Otiosus Kavramı” söz konusu edilir. Bu ilk alt başlık altında Sümer’in belirttiğine göre *deus otiosus* kavramı, Latince etkisiz, önemsiz, ilgisiz, gizlenmiş veya boşta gezen Tanrı anlamına gelir. Özellikle dinle ilişkili çalışmalarda uzak veya boşta duran yüce bir gücü ifade etmek için kullanılır. Yazara göre insana ilişkin eylemlerden elini eteğini çeken ve ritüellerde aktif olarak belirmeyen bu Tanrı, dinlenmeye çekilmiştir. Bu nedenle bu tarz bir Tanrı’ya istirahat eden veya sakinleşen anlamında *deus otiosus* adı verilir. Sümer; Leeuw adlı din bilgininin bu tanrıların inancına “istirahat dinleri” adını vermiş olduğunu söyler. Bazı dinlerde ve bazı Tanrı tasavvurlarında, Tanrı geri planda olsa da insanlar üzerinde belli belirsiz bir hâkimiyet kurma kapasitesine sahiptir. Afrika inancı, Yunan, Anadolu ve Hint mitolojisi gibi kültürlerde ise *otiosus* Tanrı anlayışı, genellikle emekli olmuş veya zorlamayla oyun dışı bırakılmış bir kutsal gücü ifade eder. Yazara göre insanın rahatlıkla Tanrı ile iletişime

geçip amacına ulaştıktan sonra Tanrı'yı unutmaması da *deus otiosus* anlayışının bazı toplumlardaki başka bir izdüşümüdür. Sümer'e göre unutulmuş *deus otiosus* Tanrı, yerini zamanla farklı tanrısal varlıklara bırakır. O, Tanrı ile ilgili bu iki tarz yaklaşımı değişik inançlar açısından örneklendirir.

Bu bölümün ikinci alt başlığı, "Hristiyanlıkta Deus Otiosus Tanrı Anlayışı"dır. Bu alt başlık altında Sümer, *deus otiosus* kavramını Hristiyanlık açısından sorgular ve bu tarz Tanrı anlayışının Hristiyanlık'ta da olduğunu belirtir. Yazar, söz konusu kavramı Yeni Ahit'te bulur ve örneklendirir. Sümer'e göre Hristiyanlık metinlerinde geçen Tanrı'nın görevlerinin bir kısmını İsa'ya devretmesi olayı, *deus otiosus* anlayışının belirgin bir örneğidir. Başka bir deyişle yazara göre Yeni Ahit pasajlarındaki Tanrı'nın dünya egemenliğini sürdürme görevini Oğul İsa'ya bırakması olayı, *deus otiosus* geleneğinin devam ettirilmesidir. Hristiyanlar için Katolik Kilisesi'nin, insanlık tarihinde Tanrı'nın varlığının aktif bir uzantısını temsil ettiğini belirten Sümer'e göre Katolik Kilisesi'nin aktif olması, Tanrı'nın bizzat kendisinin edilgen olması anlamına gelir. Yeni Ahit ve Katoliklik için durum böyle olsa da yazar Protestanlık için bir ayırım yapar. Buna göre Sümer der ki *Katoliklikteki deus otiosus inancının aksine Luther'de Tanrı, yarattığı tüm varlıklarda için olan bir yaratıcıdır*. Böylece yazara göre bu Tanrı, istirahate çekilen değil, aksine aktif olandır.

Bu bölümde üçüncü alt başlık, "Kış Işığı Filmi" biçimindedir. Sümer bu başlık altında bu filmin Hristiyanlık'taki *deus otiosus* kavramı açısından bir çözümlemesini yapar. Ona göre *deus otiosus* Tanrı anlayışının Hristiyanların hayatında nasıl bir etki bıraktığını anlamak için Hristiyan sanatına bakmak yeterlidir. Çünkü sanat ve onun her türlü enstrümanı, tarih boyunca Hristiyanların dinlerini en iyi biçimde yansıtabildikleri bir alan olmuştur. Özellikle günümüzde Hristiyanlığın net olarak ifade edildiği sanat bileşeni sinemadır. Yazar; *deus otiosus, Hristiyanlık ve sanat* kavramları arasındaki ilişkiyi kısaca belirttikten sonra Hristiyanlığı sinema filmlerinde sorgulayan bir yönetmen olan Ernst Ingmar Bergman'ın (1918-2007) yaşam öyküsünü, bazı filmlerini, duygu ve düşünce dünyasını kısaca ele alır. Sümer'e göre onun yönettiği filmlerdeki karakterler, genellikle Tanrı'dan umudu-

nu kesmiş pesimist insanlar veya Tanrı'yla hesaplaşmaya giren sorgulayıcı tiplerdir. Kış Işığı filminin, manevî buhranlar yaşayan bir papazın Tanrı'yı sorgulayışını konu edindiğini belirten Sümer, bu filmdeki karakterlerin duygu ve düşünce dünyasını çözümler. Ardından yazar, birinci bölümün “Değerlendirme” başlığı altında söz konusu üç başlığa ait içeriğin bir değerlendirmesini yapar.

İkinci bölümün ana başlığı “Dreyer ve Dostoyevski'nin Çılgılığı Mucizeye Hasret Hristiyanlık”tır. Kısa bir girişin ardından ilk alt başlık “Söz (Ordet) Sinema Filmi Bağlamında Hristiyanlık” olarak belirlenir. Bu başlık altında filme ait bazı kareler eşliğinde ‘Ordet’in karakterlerinin duygu ve düşünce dünyası Hristiyanlık açısından çözümlenir. Sümer’e göre bu filmde bir baba ve üç oğlu üzerinden bir ailenin Hristiyanlığa bakışı ele alınır. Başka bir deyişle film, genel olarak inanç bilim ilişkisi, Hristiyanlık üzerine sorgulama, mucizeler ve Hristiyan mezhepleri arasındaki keskin itikat ayrımı üzerine odaklanır. Bu bölümde ikinci alt başlık “Karamazov Kardeşler Romanı Bağlamında Hristiyanlık” biçimindedir. Sümer, burada Dostoyevski'nin yaşam öyküsü, duygu ve düşünce dünyasına ait bir girişi ele aldıktan sonra ‘Karamazov Kardeşler Romanı’nın Hristiyanlık açısından bir çözümlemesini yapar. Yazarın sonuç kısmında belirttiğine göre romanın gerek son gerekse diğer bölümlerinde Dostoyevski'nin İncil ile tanışmasından sonra Hristiyanlığa karşı takındığı sempatik ve sıcak tavır gözlemlenir. Roman boyunca Hristiyanlık, Rus milliyetçiliğine dayalı ve İsa'nın sevgi mesajlarının baskın olduğu bir inanç biçiminde işlenir.

Bu bölümün üçüncü alt başlığı da “Hristiyanlık Bağlamında Film ve Roman Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çözümleme” şeklindedir. Sümer bu başlık altında ilkin Hristiyanlığın başlangıç tarihini ve bu dinin bazı önemli özelliklerine ilişkin bir giriş sunar, bunun ardından ‘Ordet’ filmi ve ‘Karamazov Kardeşler’ romanının temasını karşılaştırmalı bir biçimde ele alır. O aynı zamanda filmin yönetmeni Dreyer ve romanın yazarı Dostoyevski'yi de yaşam öyküsü, duygu ve düşünce dünyası açısından karşılaştırır. Ona göre film ve roman arasında ortak tema Hristiyanlıktır. Sanatçılara gelince, Dostoyevski, Ortodoks Hristiyanlığın yaygın olduğu Rusya’da, Dreyer ise

Protestanlığın yoğun olduğu Danimarka'da yaşamını geçirmiştir. Yazar, ikisinin de yaşamı ve eserleri üzerinde Hristiyanlığın baskın havasını görmenin mümkün olduğunu söyler. İkinci bölümün son başlığı “Değerlendirme”dir. Burada yazar, üç başlığa ilişkin toparlayıcı bir değerlendirme yapar. Sümer’e göre Dostoyevski, ‘Karamazov Kardeşler’ adlı romanında Hristiyanlığı sevgi bağlamında aklı aşan bir olgu olarak anlatmıştır. Yazar; İncil’in, gerçek yaşamında da Dostoyevski’nin yeniden kendini bulmasına katkı sağlayan kutsal bir metin olduğunu belirtir. Bu noktada yazar der ki *İsa’nın sevgi söylemi Dostoyevski’nin öğretisinin temeline yerleşmiştir. “İman ancak insanları karşılıksız sevmekle kendini açığa çıkaran bir güçtür.” öğretisi romanın ana fikri olarak sürekli gündemde tutulmuştur.* Sümer’e göre ‘Söz’ sinema filminin sonunda, Dreyer, Hristiyanlığın iman, sevgi ve merhamet kavramlarını ön plana çıkarmıştır.

Üçüncü bölüm “Ölüme Kafa Tutanlar Antonius Block ve Deli Dumrul” başlığını taşır. Bu genel başlık altında Sümer, ‘ölüm’ kavramı ve bu bölümün planı ile ilgili kısa bir girişe yer verdikten sonra “Yedinci Mühür Sinema Filmi” biçimindeki ilk alt başlığa geçer. O, burada yönetmenliğini, Ernst Ingmar Bergman’ın yaptığı bu filmi, filme ait bazı fotoğraflar eşliğinde çözümler. Ona göre ‘Yedinci Mühür (1957)’, Hristiyanlık bağlamında ölüm, inanç ve inançsızlık temalarını yoğun bir şekilde işleyen bir yapıttır. İkinci alt başlık, “Deli Dumrul Öyküsü” adını taşır. Bu başlık altında yazar, Dede Korkut destanları arasında yer alan hikâyelerden biri olan ‘Deli Dumrul’u çözümler. Sümer bunun öncesinde Dede Korkut destanları ile ilgili kısa bir giriş sunar. Bu hikâye gücü yerinde ve cesur bir kişi olan Deli Dumrul karakteri ile ölüm meleği Azrail arasındaki olaylar dizisi ile şekillenir. Üçüncü alt başlık ise “Film ve Öykü Bağlamında Ölümü Yenme Düşüncesi” şeklindedir. Burada Sümer, ölüm hakkındaki düşüncelerine yer verdikten sonra, ‘Deli Dumrul’ hikâyesi ile ‘Yedinci Mühür’ sinema filmi arasında ortak bir tema olarak ‘ölümü yenme düşüncesi’ açısından bir karşılaştırma yapar. Üçüncü bölümün son başlığı “Değerlendirme” biçimindedir. Bu başlık altında Sümer, önceki üç başlığı ölüm kavramı açısından toparlayan bir sonuç çıkarır.

Dördüncü bölümün, genel başlığı “Aynadaki Hristiyan Günahları Se7en Filmi”dir. Sümer burada ilkin ‘günah’ ve ‘yedi ölümcül günah’ kavramları hakkında kısa bir inceleme sunar, ardından alt başlıklara geçer. İlk alt başlık, “Se7en Sinema Filmi Bağlamında Yedi Ölümcül Günah” adını taşır. Bu başlık altında yazar, söz konusu filmi filmde önemli karelere de yer vererek çözümler. İkinci alt başlık, “Hristiyanlık Tarihinde Yedi Ölümcül Günah” adındadır. Burada Sümer, *yedi ölümcül günah* ile ilgili *listenin* tarihini Katolik Kilisesi açısından ele alır. Üçüncü alt başlık “Kitab-ı Mukaddes’te Yedi Ölümcül Günah” şeklindedir. Bu başlık altında ‘günah’ ve ‘yedi ölümcül günah’ kavramları ile ilgili genel bir incelemeden sonra ‘şehvet’, ‘oburluk’ ‘açgözlülük’, ‘tembellik’, ‘öfke’, ‘kıskançlık-hasetlik’ ve ‘kibir’, yedi ölümcül günah olarak ayrı başlıklar altında Hristiyanlık açısından tek tek incelenir. Bu bölümün son başlığı, bölüme ait bir toparlamanın yapıldığı “Değerlendirme”dir.

Sonuç olarak bu çalışma dört sinema filmini, bir romanı ve bir destansı hikâyeyi Hristiyanlık ile ilgili bazı kavramlar açısından ele alır. Hikâye ile ilgili olarak İslâm da incelemeye dâhil edilir. Çalışma, dinin veya inancın sinema sanatına ve roman, hikâye gibi edebiyat sanatlarına nasıl ve niçin aktarıldığını anlaşılır ve akıcı bir dille çözümleyen bir araştırmadır. Böylece çalışma, dinin sanat türleri ile nasıl iç içe geçtiğini gösteren bir inceleme olur. Ayrıca bu eser, insanın dinsel yaşantı, duygu ve düşüncesini somut bir biçimde ele alan sanat eserlerinin içeriğini din açısından inceleme ile dinin daha fazla anlaşılmasına yardımcı olur. Bu özelliklerin çalışmanın değeri için olumlu şeyler olduklarını söyleyebiliriz.